

**Truth or Dairy:
Shavuos Meal Options
בענין מאכלי חלב ושמחת יו"ט**

יהודה ברוך טוכמאן

שבת פרשת במדבר

May 15th, 2010

שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תצד סעיף ג ①

וזהוהיו בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות. וכל הטעם שהוא כמו השני תרשילין שלוקחים בליל פסח. זכר לפסח זכר לחגיגה. כן אוכלים מאכל חלב ואח"כ מאכל בשר וצריכין להביא עמהם ב' לחם על השלחן שהוא במקום המזבח. ויש בה זכרון לב' הלחם שהיו מקריבין ביום הבכורים.

פרי חדש אורח חיים סימן תצד' 2A

וזהוהיו בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות. וכל הטעם שהוא כמו השני תרשילין שלוקחים בליל פסח. זכר לפסח זכר לחגיגה. כן אוכלים מאכל חלב ואח"כ מאכל בשר וצריכין להביא עמהם ב' לחם על השלחן שהוא במקום המזבח. ויש בה זכרון לב' הלחם שהיו מקריבין ביום הבכורים.

ספר כלבו סימן נב 2.B

גם נהגו לאכול דבש וחלב בחג שבועות מפני התורה שנמשלה לדבש וחלב כמו שכתוב (שיר השירים ד. יא) דבש וחלב תחת לשונך... גם נהגו הנשים לעשות בשבועות לחם ארוך. אלו ארבע ראשים. ונראה לומר כי נמצא המנהג זכר לשתי הלחם הקרב בעצרת. או אפשר מפני מלל תאומים המשמש בסיון

מגן אברהם על שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תצד סעיף ג ③

ו חלב - יש הרבה טעמים. ומ"כ הטעם דאיתא בזוהר שאותן ז' שבועות היו לישראל שבעה נתיים דזוגמת אשה המיטהרת מדתה וידוע שדם נעקר ונעשה חלב. והיינו מדיו לרחמים. ומנהג אבותינו תורה היא. אך יש לזהר שלא יבא לידי איסור ועבי"ד סי' פ"ט דא"ל להפסיק בב"ה אם אינם אוכל גבינה קשה, ויזהר ליקח מפה אחרת:

ערוך השולחן אורח חיים הלכות פסח סימן תצד ④

וזהוהיו בכל מקום לאכול מאכלי חלב ודבש על שם דבש וחלב תחת לשונך. ועוד רמזים יש על אכילת חלב ומצאו רמז בתורה בר"ת חדשה לד' בשבעתים... ואין להקל בשבועות בענין אכילת בשר אחר חלב או להיפך יותר מכלל השנה

משנה ברורה על שולחן ערוך אורח חיים הלכות פסח סימן תצד סעיף ג ⑤

(יב) מאכלי חלב - עיין מ"א. ואני שמעתי עוד בשם גדול אחד שאמר טעם נכון לזה כי בעת שעמדו על הר סיני וקבלו התורה (כי בעשרת הדברות נתגלה להם עי"ז כל חלקי התורה כמו שכתב רב סעדיה גאון שבעשרת הדברות כלולה כל התורה) ירדו מן ההר לבינתם לא מצאו מה לאכול תיכף כ"א מאכלי חלב כי לבשר צריך הכנה רבה לשחוט בסכין בדוק כאשר צוה ה' ולקח חוטי החלב והדם ולהדיח ולמלוח ולבשל בכלים חדשים כי הכלים שהיו להם מקודם שבישלו בהם באותו מעל"ע נאסרו להם ע"כ בחרו להם לפי שעה מאכלי חלב ואנו עושין זכר לזה

נזירות שמשון אורח חיים סימן תצד' ⑥

ס"ל. ומנהג אבותינו תורה היא. נל"ב וחלב גי' פ' לרמז שהתורה ניתנה במי יום ובינה מראה שהיא תשובה מכלל פת שגברא שהי' בששה ימים בלגד כדאי' במיל. עוד אמר שחלב מבה הורע כדאי' בינשא. ובי ימים שהיו ישראל מופרשים מנשותיהם נמנעו ממנו וכשנאמר להם שובו לכם כו' אכלו חלב לשמחת עונה ושאל דברים השגויים שם לא היו להם במדבר. ועוד אמר כדאי' בשופר של איל שיוכרו לנו מי יאיתא בביים בוקות ויקח חמאה וחלב וכי למן ולא ניתנה מורה אלא לאוכלי המן ע"כ מבקשים אנו בהקב"ה שיתן לנו פריסתנו ג"כ באוכלי המן כרי שגביל לעוסק בתורתו :

תורת חיים מסכת בבא מציעא דף פו עמוד ב ⑦

דקמא קמא דמטיא אייתי לקמיהו. מדלא כתיב ויקח חמאה וחלב ויתן לפניהם וכן הבקר אשר עשה. דהא קמא דתיקן אייתו לקמיהו. ומסתמא חמאה וחלב מוכנים היו לו בביתו משעה דנתכוין להאכילן חמאה וחלב וכן הבקר ביחד דשמא מאכל ערב הוא וכערביים דמו לו. וכן איתא במדרש דמלאכי השרת אכלו בשר בחלב והכי איתא בתהילים רבה בג' מקומות דתווכחו המלאכים עם הקדוש ברוך הוא בשעה שבא לבכר את האדם... ובשעה שבא ליתן תורה לישראל... ובשעה שעשו את העגל שמתו מלאכי השרת אמרו עכשיו תחזור התורה אלינו... אמר להו הקב"ה כלהו זמנין קטיגורתינן עליהון ואתון בשעתא דאיתיתו לגבי דאברהם מי לא קא אכליתו בשר וחלב דכתיב ויקח חמאה וחלב וכן הבקר אשר עשה וכו' ואלו תינוק שלהו וכו' מיד הלכו להם בפתי נפש. ואפשר דמהאי טעמא מהגין לאכול מאכלי חלב ביום מתן תורה ואחר כך אוכלין בשר כדי שיראו המלאכים מה שאנחנו מהרין יפה במצות בשר בחלב לאכול חלב תחילה ואחר כך בשר ע"י קיפוח והדחה ושאר אזהרות ועל ידי כן אין להם מקום לקטרע עליהם ביום מתן תורה דחיישינן שמא יקטרגו עתה כמו שעשאו בשעת מתן תורה... וכשרואין שאנחנו מהרין במצוה זו שעברו עליה חוששין לקטרע פן ישיב להו הקב"ה כבראשונה אתם אכלתם בשר בחלב והרי תינוק שלהם זוהר יותר מכם.

בית יוסף אורח חיים סימן תקכט (11A)

מסיים הרמב"ם שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא בין. ובפרק ערבי פסחים (קס.)... תניא רבי יהודה בן בתירא אומרעכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה אלא בין שמאמר (תהלים קד טו) ויין ישמח לבב אנוש. ויש לתמוה על הרמב"ם למה הצריך שיאכלו בשר וישתו יין דהא בכרייתא קתני דבזמן הזה אין שמחה אלא בין ומשמע דבין סגי בלא בשר:

ים של שלמה מסכת ביצה פרק ב סימן ה (11B)

וכתב מהר"י קארו (ב"י סימן תקכ"ט) ויש לתמוה על הרמב"ם.... ואני אומר, דר"י בן בתירא לא בא למעט אכילת בשר. פשיטא שאין שמחה אלא בבשר, דהא שמחת י"ט היא הסעודה, ולא מרא הסעודה להיות בו לב טוב ושמחה בלא אכילת בשר. אלא שבזמן שב"ה היה קיים, היו אוכלין בשר שלמים, והיו עומדים על קרבמתייהם, והיה מספיק להם שמחה זו, אפילו היו שותין מים בתוך הסעודה, אם לא לכוס של ברכה, א"נ היה שותין בצמא, כפי צורך אכילה, או מזוג הרבה, ולא היה שותין לרוות גופו, כדי לשמוח ב"ט, אבל עכשיו, שאין לנו שמחת שלמים, והמקדש חרב, וערבה כל שמחה, אין שמחה אלא בין, וזולתה אינו יוצא ידי חובה בשמחת י"ט, ואדרבא, במה ישמח את עצמו, אם לא שישתה, וישכח רישו, לשמות, ולבטוח בה, שיחזור אליה, ואף בימי גליותינו, בהיותנו בארץ אנוכינו, לא מאס ולא געל אותנו, להפיר בריתנו, תורה ומצוות מאתנו, כי תמיד הוא ה' אלהינו.

ב"ח אורח חיים סימן תקכט (11C)

כתב הרמב"ם ח"יב אדם וכו', הקשה הב"י..... ונראה דסבירא ליה לרבינו דממתניתין דבפרק אוננו ואת בנו (חולין פג א) בארבעה פרקים בשנה המוכר בהמה לחבירו צריך להודיעו אמה מכרתו לשחוט וכו' בארבעה פרקים אלו משחיתין את הסבה בעל כרחו וכו' משום שהיו מרבין בשמחה לעשות סעודות כדפירש רש"י לשם. אלמא דאיכא נמי שמחה בבשר אע"פ שאין שלמים, ובפרק כל כתבי (שבת קיח ב) נמי קאמר במה מענגו לשבת בבשר שמן ובדגים גדולים, והר דערבי פסחים הכי פירושו בזמן שבית המקדש קיים עיקר שמחה בבשר שלמים כדכתיב קרא וזבחת שלמים וגו' דאיכא תרתי שמחה חדא שמחת הבאת שלמים לה' אידך שמחת אכילת בשר מה שאין כן בין דליכא אלא חדא שמחה אבל עכשיו שאין בית המקדש קיים אין עיקר שמחה אלא בין כדכתיב קרא ויין ישמח לבב אנוש אבל בשר אינו עיקר שמחה דלא אשכחן קרא דכתיב ביה שמחה בבשר שאינו של שלמים, וזאת היא דעת התוספות (ריש דף ק"ט ד"ה במה).... בזמן הזה עיקר שמחה בין ובזמן בית המקדש אין עיקר שמחה אלא בבשר מטעמא דפירשתי:

דרישה על הסור אורח חיים סימן תקכט' (11D)

ביין רצה לומר בין הוא ודאי אבל מכל מקום יכול להיות שגם בבשר יש שמחה קצת; וזה היה דעת הרמב"ם שכתב ז"ל שאין שמחה (כלא) [אלא ב]בשר ואין שמחה (כלא) [אלא ב]יין וחלקינהו לתרי כבא והוה מצי לערביניהו בחד כבא מוכח קצת מלשונו דסבר גם כן שאין טעמא שוים דין הוא משמח מצד עצמו וכמו שכתב רי"ן ישמח אבל כשר אפשר שהיתה שמחתו מצד חשיבות הקרבן ולא מצד עצמו אבל מכל מקום יש שמחה קצת וכיון דאין טעמא שוה לכן חלקינהו לתרי כבי ולזה כתב הרמב"ם האנשים אוכלין בשר ושוחין יין רצה לומר עיקר שמחה הוה ביין ובבשר ג"כ איכא קצת שמחה מה שאין כן בזמן שבית המקדש הית קיים היה עיקר שמחה בבשר כמו שכתוב בתורה בהדיא שמחה בבשר ולא נזכר שם ששתו יין:

אנוש ואם כן למה הצריך הרמב"ם שיאכלו בשר וישתו יין עכ"ל. ולע"ד נראה דלא קשה מכרייתא גופא שהביא ב"י לזקק כדברי הרמב"ם שחילק בכרייתא בין בזמן שבית המקדש קיים לבזמן שאין בית המקדש קיים שהשמחה היא ביין ונראה כי הטעם הכי הוא לפי שבזמן שבית המקדש קיים כתוב בתורה בהדיא וזבחת שלמים ואכלת וכפסוק זה לא מבורא הטעם אם הכשר מצד עצמו משמע או משום חשיבות הקרבן אבל מכל מקום מצינו שהיתה השמחה בבשר ועכשיו שאין בית המקדש קיים אין שמחה בלא יין רצה לומר יין ודאי משמח אבל כשר אע"ג דבזמן שבית המקדש קיים היתה שמחה בבשר מכל מקום אנו לא יודעין הטעם אם מצד עצמו הוא משמח ואם כן ג"כ עכשיו הוא שמחה בבשר או מצד חשיבות הקרבן היה משמח ועכשיו שאינו קרב אין שמחה אלא

מגן אברהם סימן תרצו ס"ק 10 (12A)

דדוקא בלילה - צ"ע למה יהא מותר בליל בבשר ויין, והלא אין חיוב כלל לאכול בלילה... וא"כ היאך כ' עשה דרבים וכו'. וע"ק דב"ד ס' שמ"א פסק דאפי' בשבת אם ירצה שלא לאכול בשר הרשות בידו... וא"כ ליכא עשה כלל אפי' ביום, ואפשר לו' דפורים שאני דכתיב ביה שמחה ואין שמח' אלא בבשר, ומ"מ קשה דהא י"ט נמי שמחה כתיב ביה ואין חיוב לאכול בשר רק בזמן שב"ה קיים עס'י תקכ"ט. לכן נ"ל בלילה עכ"פ לא יאכל בשר, דהא בלא"ה יש נמנע'י כמ"ש ס' תרצה ס"ב בהג"ה. ומ"ש ונ"ל דוק' בליל קאי אמגיל':

מגן אברהם סימן תקכט ס"ק ג' (12B)

על היין - ומצוה לאכול בשר (רמב"ם סמ"ק ב"ח יש"ש)

ש"ת שאגת אריה סימן סה (13A)

בכר נתברר בראיה ברורה דמ"ע זו דושמחת נוהג בכל מיני שמחות ולפ"ז אפי' בזה"ז שרענותו אין לו שלמי שמחה נמי מצוה זו נוהגת בשאר מיני שמחות. והנ"מ מדברי הגאונים והר"ף ושאר פוסקים דס"ל דאבילות יום ראשון הוי מן התורה ואפ"ה אמרי' בהוא דמ"ק אבל אין טהג אבילותו ברגל משום דאית עשה דושמחת ודחי לעשה דאבילות דיתיד. ואי אין עשה של שמחה מה"ת אלא בשלמי שמחה לחוד א"כ ה"אנ אתי עשה דשאר שמחות דרבנן ודחי לעשה של תורה דאבילות בקום ועשה. ואפי' קדם רגל לאבילות אין כח לרגל לדחות את אבילות של תורה. אלא ש"מ דס"ל דעשה דושמחת נוהג מה"ת בכל מיני שמחות. הלכך אפי' גדים אבילו לרגל אתי רגל דרבים ודחי לאבילות דיתיד. וסעמו של דבר דמ"ע של שמחה נוהג מה"ת בכל מיני שמחות. אע"ג דאמרי' בפ" ע"פ דבזמן שבה"מ קיים אין שמחה אלא בבשר שלמי' ואמרי' נמי בפ"ק דחגיגה שלש מצות פסוקו כו' והשמח' והיים שלמי שמחה... נראה לי משום דמצות שמחה שפסוקו ברגל אינה שמחה פריטיות אלא שמחה כללית שמוחבב לשמוח ביה"ט בכל מיני שמחה שיכולת בידו לשמוח. ולא דמי לשאר מצות ששניו בכל אדם העשיר לא ירכה והדל לא יעמיס. אבל שמחה זו כל אדם ואדם מחויב לשמוח כפי יכולתו ולפי רוב עושרו. וכן אמשים בראוי להו ומשים בראוי להו. והנ"ב קטנים... וכ"כ הרמב"ם בס' המצות חלק העשין סי' נ"ד ועניו השמחה הוא שמריב שלמים עכ"פ כו' בכלל א' ושמחת בחגר מה שאמרו ג"כ לשמוח בהם בכל מיני שמחה ומזה לאכול בשר ולשתות יין וללבוש בגדים חדשים ולחלק מיני פרות ומיני מתיקה לקטנים ולתשים ולשחוק בכל מיני נגון ולרקוד במקדש לבד כו' ע"כ... והרי כ' הר"ן והמרדכי ושאר פוסקים בפ"ק דביצה דהא דשרו ב"ה להוציא הסו ביה"ט לרה"ר היינו כדי לטייל הדינוק שיש בזה משום שמחת י"ט. ש"מ דכל אדם מצות שמחה מוטלת עליו בראוי לו ובמה שנהנה ממנו. והיים דאמרינן בגמ' הרבה פעמי' דלמא אתי לאמונעי משמחת י"ט. הרי נתברר דמצות שמחה נוהג מה"ת בזה"ז בכל מיני שמחות:

ש"ת שאגת אריה סימן סח (13B)

אעפ"י שביארנו בס' הקודמים דמצות שמחה נוהג בזה"ז בשאר מיני שמחות אע"פ שאין לנו שלמי שמחה מ"מ הדבר ברור שליל א' של י"ט אין מצות שמח' נוהג בה מה"ת... מהא דפסחים (דף עא) דאמר רב היתא אר שמח לרבי ליל י"ט אחרון וכו' ת"ל אר חלק ומפ' מאי ראת מרבה אני ליל י"ט אחרון שיש שמחה לפניו ומוציא אני ליל י"ט ראשון שאין שמחה לפניו ש"מ שאין מצות שמחה נוהג בליל י"ט ראשון מה"ת... מ"מ נ"ל דמדברנן מיהא נוהג מצות שמחה בליל י"ט א'. והיים דאמר במסכת ביצה בכ"מ שהתיר חכמים כמה דברים משום שמחת י"ט ולא מפלוג בין ליל י"ט א' לשאר לילות יומי' של י"ט ש"מ דמדברנן מצות שמחה מיהא נוהג בה. וענ"ל להביא ראי' מדאמרי' בפ" ע"פ (ד' הו) גבי ארבע כוסות של ליל פסח שנתן בבית אחת ואמר רבה עלה ידו יין יצא ד' כוסות לא יצא ופ' רשב"ם ידו יין משום שמחת י"ט כדתניא להמן ושמחת בחגר במה משמחו ביין ע"כ וכ"כ החו"ט שם ידו יין יצא פירוש ידי שמחת י"ט דס"ד הואיל ותמנו ד' כוסות לא נפיק מידי שמחת י"ט א"כ יצא ידי ד' כוסות ע"כ והרי הוכחנו שאין נוהג מצות שמחה בליל י"ט א' אלא ש"מ דמדברנן מיהא נהוג... השתא מקיים מש"כ בס' אלו דמ"ע זו של שמחת י"ט שהג מה"ת אפי' בזה"ז וא' אמשים וא' משים חייבין במצוה זו ואע"ג שאין להם הרבו מ"מ איפשר לקיים בשאר מיני שמחות וה"מ כל ימים והלילות של י"ט אבל לילה א' של י"ט אין מצות שמחה נוהג בה מה"ת ומ"מ מדברנן נוהג בה מצות שמחה

דרכי תשובה על יורה דעה סימן פט' (14)

עיי"ש ופני תמצה ביון המנהג זה לחסול מכללי חלב בשר הכשרות הבית מכן כהמ"ס בזה"ש סי' תנ"ד מי הוא אשר יפטר על זה וע' במנח"י כלל פ"ו

ע"פ דברי האוכלין בשר הכשרות כשרה אחר מכללי חלב ואין לאוכלין בשר כלל ביום הזה וגם למנהג הזה אין מקום בדברי המוסקס ולפענ"ד דמלכד המשמעה מדברי הס"ס חילון סוף פרק אהו וזהו בשר הכשר הכשרה חיים דמשמע מדברי הס"ס דיום עשרת הוא יום שנתה ואכילה בשר אלל כל אדם הזה לא גרע מהלך י"ט ומחויב לאכול בשר וכמ"ס ביד הקרים לעיל ריש סי' א' והביא רמ"א מדברי הס"ס בילה דף י' דהם לא ישתו חתי למנוע משמחת י"ט והביא מדברי התוס' הנהגות דף ה' שכתב דבר פקוקים בשם סי' רנ"גן להרעו

במהות עיי"ש הן אמת כי בשאלת ארי' סי' ס"ה העלה דאף דשמחת י"ט צומצ"ז הוא מה"ת מ"מ לא הוי תיובת לאכול בשר דוקא רק לעשות הפסקה כדלפינו וזמנה בהנהגת מנוח עיי"ש בהריט"א וכו' י"ג דהם נראה וישר ממלכתי חלב יכול לאכול מכללי חלב וכו' במ"ס סי' תנ"ד ס"ק ט"ו ש"כ להדיא דביו"ט חלב"ג דמתיב ביה במנהג מ"מ חון חייב לאכול בשר רק בזמן שבהמ"ק קיים עיי"ש אהנה הנה מבורר ביי"ש פ"ב דבילה ש"כ חו"ל כי פשיטא דאין עשה אלא בפשר דבשר שמה י"ט הוא הכשרות ולא נקרא הכשרה ליום בו לא עובד ומהו בלי הכילה בשר אלא בזמן שבהמ"ק קיים ה' אוכלין בשר שלמים וכו' וכו' במ"א לעיל שם הקב"ט סק"ג ש"כ המ"א בעלנו בשם הרמב"ם דהי משה לאכול בשר ביו"ט עיי"ש והברי' המ"א חון ביהרין וכו' דלא הוי מנהג חובות רק משה לפתחה וזכרתי ימים מקדים כך הוי"א עליה ששמעתי מפי אדמו"ר תלפון הקדוש רמב"ם מלפני זללה"ה בעל תשוב' דברי חיים שחמ"ר שחון דברי השנהגת מיקהרון אלא כשריד לאכול ביו"ט בשר בהמה דוקא והנה שמעתי שיש שחיים רועים למנוע מלאכול ביום בשר לפיכך י"ט ויחמנו שכללי אוכלין בפעולתם רק מכללי חלב ובפעולת שחרית אוכלין רק מכללי בשר בהמה חרי' שם סי' ס"ז לכ"ע חמס"ג גם מנהג זה לא יתכן לפענ"ד דהם כי בשאלת ארי' שם סי' ס"ז תפארת שם דלפן חוב מה"ת בשמחה רק בפעולת שחרית של י"ט אבל כלל ראשון של י"ט לא הוי הפסקה מה"ת רק מדברנן עיי"ש יש מקום להקל דעכ"פ אין חוב לאכול בשר דוקא ויכול לקיים בעיותה פילגס לענו ונשמת ח"ע בשאר מכללים שבהנהגה מה"ת חמס"ג הנהגה הנהגה סי' הקב"ט שם פני' ב' הביא מדברי המ"א סי' הקמ"ז סק"ד דגם כלליה כהנהגה של י"ט הוי הכשרה כמנהג מלוצריותה עיי"ש ולפי האמור גם כלליה הוי מנהג לאכול בשר דוקא ע"כ נכון לפני יותר המנהג שקבלתי מרבותי ומלכותי הקדושים ל"ג לאכול המכללי חלב בעשרת הוי"ק אחר התפילה בשעת הקדושה רבא. בלא פה רק בדרך העושה ארעי ומכרתי כרסם לחיובו ומשמעין בערך שמה ויותר ולעולם קטנות שחיות בבשר ויין ויולפון בזה לכ"ע רק כשריד לתפון אחר שמי קודם הפעולה מהבניה שכן השנים כולל חתי המנהג המצטרף לפענ"ד וזהו יולא י"ח לכ"ע:

15A

שערי תשובה סימן תקכט

חייב אדם - עיין בשאגת ארי' מס' ס"ה עד סימן ס"ט העלה דמצי' של שמחת יו"ט הוא ג"ע מה"ת אפילו בזה"ז ונהגת גם בנשים ואף שאין
לנו קרבנות אפשר לקיים בשאר שמחות. ומ"מ בליל ראשון של יו"ט שאין שמחה לפניו אין מצות שמחה נוהג בו מה"ת רק מדרבנן. מדברי
המג"א סי' תקמ"ו ס"ד ד' נראה שגם לילה ראשונה חייב שמחה מדאורייתא ע"ש

15B

מגן אברהם סימן תקמו

ד ולעשות סעודה ברגל - שאין עיקר השמחה אלא תחלת המשואין ואע"פ שמשמחין בסעודת הנישואין כל ז' שרי עכ"ל הרשב"א. ובתשו'
אחרת להרשב"א נמצא לאסור לעשות סעודת המשואין ברגל אפי' נשא בערב הרגל וכ"מ ברמב"ם. וכיון דמילי דרבנן היא נהסי' לקולא עכ"ל
ב"י. ודבריו תמוהים דהא התי' במ"ק הוכיחו שהוא דרשה גמורה דאורייתא וגם בכתובות דף מ"ז כתבו שהוא דאורייתא ועוד דבסוכה דף
כ"ה משמע בהדיא אם משאו ערב הרגל מותר לעשות סעודה ברגל (עסי' תר"מ ס"ו) וכ"כ במ"ק בגמ'. לכן נ"ל דלילה ראשונה אסור לעשות
סעודה דאיתא בגמרא דעיקר שמח' אינו אלא חד יומא. ולילה הראשונה נגרר אחר היום דהשמחה מתחלת ביום ונגמרה בלילה. וכן למ"ד
משום טירחא בסעודה הראשונה איכא טירחא יתירה, אבל בשאר ימות הרגל מותר לעשות סעודה דכבר עבר עיקר שמחת משואין
ובמדינותינו נהגו לישא בע"ש סמור לחשיכה ובע"ס לא נהגו לישא כלל ונ"ל דזהו מטעם שכתבתי דאסור לעשות סעודת משואין בלילה
הראשון ולכן אין לשפת המנהג:

16

שו"ת וישב משה חלק ב' סימן קה'

רעב"פ יש מצוה ויומר נראה שחייב אדם לאכול עכ"ס חז"ל
בשר בהמה ביו"ט, (ואין לומר כזה שבוה"ז שאני
כמוכן וע"י תענית ל' וסנהדרין ע' והגן), וידוע שמרן הד"ח
הקפיד מאוד ע"ז לאכול בשר בהמה דוקא ביו"ט אפי' יו"ט
שש"ג, ואמר שדברי השאג"א (סי' סה) דמשמע דלא ס"ל הכי
אינם מוכרחים, כמ"ס בשמו הדרכ"ם (סי' פ"ט תקי"ט),
ובאמת לענ"ד לא ראינו שום הכרח שהשאג"א שם ס"ל שאין
חייב לאכול בשר, וכל השוכחו שם נוספת לומר שהגם שאין
שלמי שמחה ת"מ יש מצוה שמחה יו"ט בשאר שמחות ולא
נצטעל המ"ע, וכאז שם שמחות שמחה אינו מצוה פרטית רק
שמחה כללית שמחוייב לשמחו ביו"ט בכל מיני שמחה שיכולת
ביתו לשמחו ואין העשיר והעני שיש בה שכל אדם מחוייב
לשמחו כפי יכולתו ועושרו, וכ"כ הרמב"ם בשה"מ (מ"ע נד)
ושמחה בחגיג' הוא לשמחו בהם בכל מיני שמחה ומה לאכול
בשר ולשמחו יין וללבוש בגדים חדשים ולחלק מיני פירות
ומתיקה לקטנים וכו' ש"מ שכל אדם מצוה שמחה מוטלת עליו
וכו' עכ"ל, ומשמע בהדיא דס"ל כפשוטו דברי מרן הד"ח
זה, ובכ"ע פלא שגם הי"ע"ש וגם הג"ח לא הזכירו מדברי
הרמב"ם האלו שמצאנו דעתו שחייב בבשר ונ"ע, מיהו מלמדי
ביראים (מצוה סב) וז"ל (אמר שהביא גמ' דפסחים הג"ל)
למדנו מכאן שכל שמחה הראוי' לאדם בכל דבר המשמחו חייב
לעשות ברגל, וכל דבר שבלבו מונע בו שמחה וקורט רוח
באכילה ושחי' וכל דבר שמחה הוא לו חייב לעשות ברגל וכו'

עכ"ל, משמע בהדיא שאין מצוה בבשר דוקא רק העיקר מלי
בבשר שמחה האדם, אבל נראה שהרמב"ם ע"כ שאינו סובר
כו' דהא קיים שם שלשמות בריקוד וצניזון הוא במקדש לבד,

ודגבה זה ודאי שאין חייב שמחה של בשר כל היום ממש רק
עיקר השמחה הוא צענת סעודה, וכל היום יהי' שמח
וטוב לב עפ"י שמחה בשר הוא כסעודה, ואינו יאכל כל היום
וכמ"ס השאג"א הג"ל רק העיקר הוא שיהי' שמח וטוב לב כל
היום, וכבר כתבו בשם הגר"א שמהו עובות ביו"ט חמור
ממשהו ממך שהוא לרבנן והגן.

רעב"פ היו"ל מפשטות דברי הרמב"ם והסת"ג והטור ועוד
שיש חייב ממש בבשר וכ"ד הי"ע"ש והמג"א (סי'
רמ"ט) וכ"ד השל"ה בשם רבו וגם להפרישה יש הכרח בבשר
דוקא, וכ"כ דעת הכפ"ס (וכ"כ בשד"ח (דברי חכמים סי'
פד) בשם בית השואבה וערך השלחן דגם בזה"ז השמחה בבשר
דוקא דלא כרשב"ש (סי' קטו) יעו"ש), ורק להב"י והב"ח
והמג"א (סי' חקנטי) נראה קצת שאינו חייב הכרחי רק מצוה
הוא עכ"פ (וע"י רש"י (סוכה כו ע"א ד"ה חניא) ועוד
ומשמע ג"כ דס"ל שא"א לטענות יו"ט בלא בשר - ועי"מ"ש
לקמן אות ט), ונבנה"ל כאן פסח כדבריהם והוא תמוה למה
הניח דעת פוסקים רבים אלו שחייב ממש יש בדיבר, וי"י

ונראה עוד שאין בשר הוא דוקא בשר בהמה כמ"ס בכ"מ
מחז"ל וע"י הולין (ק"ד ע"א) שערף אינו נקרא כלל בשר בלשון
בני"א, וכ"כ בהדיא מלשון הרמב"ם (פ"ב חגיגה ה"י) אין
יוצאין יד"ח לא בעופות וכו' שאינו בשר המשמח, ופלוניחא הוא
בפגיגה (פ' ע"ב) וקאמר ר"א התם שאינו בשר המשמח
והברייתא ק"ל דאין חגיגה בל מהם יעו"ש.

ונראה לדע' דפליגי בפסק הדרישה שהבאתי לעיל,
דהברייתא ק"ל דעיקר השמחה הוא מהקרבתן לפיכך
יאלו עופות שאין יולא בהם ידי שמחה שאין מציאים מהם
קרבת חגיגה שנקבע על השמחה, ור"א ס"ל שהעיקר הוא
הבשר לפיכך בלא קרבן שלמים לשמח משא"כ עופות שאינו
בשר המשמח, (וע"ע היטב בעל"ז (סוכה מב ע"ב) מ"ש בזה
ואכמ"ל) ופסק הרמב"ם כר"א

יכול להיות שהרמב"ם ק"ל דריב"ב שבברייתא דפסחים (ק"ט
ע"א) חתי בברייתא דחגיגה, לפיכך בזה"ז שאין מציאים קרבן
אין שמחה בבהמה אלא ביו, משא"כ לר"א (דהוא במקרא) ק"ל
דעיקר הוא שמחה בשר וזה עי"ן בזה"ז גם בבשר בהמה חז' מן
מעופות, ופסק הרמב"ם כר"א, ומ"מ בזה"ז כו"ע מודים
שמחה משחה אינו רק ביון לפיכך פסק מרז"הו ונ"ש.

ביאור הלכה סימן תקכט (17)

כיצד משמחן הקטנים וכו' והגשמים וכו' - והאמשים בזמן שבהמ"ק היה קיים היו אוכלין בשר השלמים לשמחה וכדכתיב וזבחת שלמים ואכלת שם ושמתה וגו' ועכשיו שאין בהמ"ק קיים אין יוצאין ידי חובת שמחה אלא ביין שנאמר ויין ישמח לבב אנוש אבל בשר אין חובה לאכול עכשיו כיון שאין לח בשר שלמים ומ"מ מצוה יש גם באכילת בשר כיון שנאמר בו שמחה [כן מתבאר מדברי הב"ח וש"א] והמחבר שלא הזכיר בשר אזיל לשיטתיה בב"י ע"ש ולענין יין סמך על מה שהזכיר בס"א שצריך לקבוע סעודה על היין

תלמוד בבלי מסכת חגיגה דף ח עמוד א (18A)

תנו רבנן: (דברים ט"ז) ושמתם בחג - לרבות כל מיני שמחות לשמחה. מאן אמרו חכמים: ישראל יוצאין ידי חובתן בדברים ובדבות ובמעשר בהמה, והכהנים בחטאת ואשם ובכזב ובחזה ושוק. יכול אף בעופות ובמנחות - תלמוד לומר ושמתם בחג מי שחגיגה באה מהם יצאו אלו שאין חגיגה באה מהם. רב אשי אמר: משמתם נפקא יצאו אלו שאין בהן שמחה. ורב אשי, האי בחג מאי עביד ליה? - ההוא לכדרב דניאל בר קטינא. דאמר רב דניאל בר קטינא אמר רב: מניין שאין נושאין משים במועד - שנאמר (דברים ט"ז) ושמתם בחג - ולא באשתך.

רמב"ם הלכות חגיגה פרק ב (18B)

יוצאין ישראל ידי חובת שלמי שמחה בדברים ובדבות ובמעשר בהמה, והכהנים בחטאת ובאשם ובכזב ובחזה ושוק. שמצוה זו היא לשמח באכילת בשר לפי ה' והר' אלו, אבל אין יוצאין ידי חובתו לא בעופות ולא במנחות שאינן בשר המשמח

ספר יראים סימן תכד [דפוס ישן - קכ] (19)

ומה היא מצות שמחה כדתיבא בערבי פסחים [ק"ס א] חייב אדם.....למדנו מכאן שכל שמחה הראויה לאדם לכל דבר המשמחו חייב לעשותה ברגל וכל דבר שבלבו מוצא בו שמחה וקורת רוח באכילה ובשתיה ובכל דבר ששמחה היא לו חייב לעשותה ברגל

שולחן ערוך אורח חיים הלכות תשעה באב ושאר תעניות סימן תקנב (20A)

ערב תשעה באב לא יאכל אדם בסעודה המפסקת, שאוכלה אחר חצות בשר, ולא ישתה יין ולא יאכל שני תבשילין..... אפילו בשר מלוח שעברו עליו יותר משני ימים ולילה אחת, ובשר עופות ודגים ויין מגתו...נהגו לאסור.

מגן אברהם סימן תקנב (20B)

ב דוגים - כ' בני"ש ש"ס הוא וצ"ל וגדיים, ודוחק לומר שגפל טעות א' בכל ספרי הרב"י והש"ע והג"א. ועוד דהא כתבו הג"א שמדינא שרי. ואי ס"ד דמירי בגדיים למה יהא מותר הא בשר הוא לכ"ע. לכן נ"ל דגירסת דגים הוא עיקר משום דאיכא דוכתא דדגים בכלל בשר הוא כמ"ש ב"ד סימן ר"ז ס"ח, ועוד דהוא עולה על שלחן מלכים ושמחה הוא לאיש ועמ"ש סי' תקצ"ז:

מחצית השקל סימן תקנב (20C)

ודגים כו. כמ"ש י"ד ס' ר"ז דאם אסר על עצמו בשר סתם והוא במקום שקורין לדגים בשר אסור גם בדגים. וע' מ"ש ס' תקצ"ז דמהתשל"ל לא אכל דגים בר"ה שהיו חביבים עליו מאד ומאימת הדיו מנע תאוותו מדבר שהיה חשוב אצלו משמע קצת דיש בני אדם שחשובים להם דגים יותר מבשר דהא לא מנע עצמו מבשר

שו"ת וישב משה חלק ב' סימן קו' (21)

אלא אם יאכלו מאכלי חלב השונים מיוחדים לתבשילי קטורה חסונה, משא"כ גלי"ז אינו נקרא סעודה י"ע ומולול בקדושת י"ע (ושבו נדפס ספר מועדים וזמנים ח"ו, והאיסי טעם (ס' ריד) כבר העיר על מנהג זה ולא ראה דברי הדרכ"מ ומיכן מנהגם דסני בשמחה בסעודה אסם לנד יעו"ש, ובאמת כבר כ"כ בשם"א (פוכה מה ע"כ) בשיטת רש"י יעו"ש ומ"מ לדיון ולפני"ד כמ"ס, מיהו לדינא קמ"ג גם הוא דלכ"פ בעינן סעודה חסונה של דגים או מיני מטעמים המשמחים יעו"ש, וע"ע במג"א סי' תקנב סק"א ור"ל, ועינ"ב בקנה בוסם סי' (לא והבנ).

ובדרכ"ת שם השיג על אותם הגוהגים לאכול מאכלי חלב גליל שנוטות, דהא בשם"ס הביא מדברי המג"א שיש מינו בשמחה גם גלילה ח"כ חייב לפי"ו לאכול בשר, ולעני"ד יש ללמד דדוקא בשאר שמחות חייב ולא בבשר כלל כמ"ס בש"ס שמשמחו בכפות נקי וניין ישן, ולא מיכן שיואל בבשר סולן משמע כהדיא ששמחה בשר לא שייך בו משום שאין שמחה לפניו שיוכל לזכות בעת שמחה, וגם המג"א והש"ע מירי משאר שמחות ואין שום שייכות לדבריהם לזה, וא"ש מנהג בני גליל העליון שנהגו גליל שנוטות, לאכול מאכלי חלב ולא בשר והדברים נכונים, אבל עכ"פ הם נכונים לשטות מן יאן ומי"ב, וכמ"ס נגמ', ומ"מ אין הדעת נוחה במנהג זה

שו"ת קנה בשם אורח חיים סימן לא' (22)

שכתמיקו חזק את לטון הרמזים, אלא שהמשיב (שם צב"ל ד"ח כ"ד) כהו דבשר אין חובת לאכול עכשו כיון שאין לנו צד שלמים, ומי"מ מורה יפ גם באכילת בשר כיון שנאמר כי שמה, כן מהבאר מדברי רבי"ה ושאר אחרונים עכ"ל, הרי מבוחר מדבריו שהבין בכוונה הפוסקים דס"ל דצומן חזק לון חזק מלוב חובות כמו צומן במקדש, ולפי"ד נראה דמשמעות לטון הרמזים הוא דהוא מלוב חובות גם צומה"ז, וכן נראה מלשון ה"ס של שמה להמטין בדבריו דס"ל כן צדמה הרמזים וגם דברי רבי"ה אפשר לפרש כן.

ומוכח מדברי הרמזים דס"ל דמלוב שמה יומי לכל אחד ואחד בראוי לו, היא מלוב חובות גם צומן חזק ונכלל במלוב ושמה בחניך, שהרי כתב וחייב אדם להיות צדן שמה וכוב לב הוא וצניו ולשתו וצני צניו וכל הנלוים עליו שנאמר ושמה בחניך וגו', ולפי"ד שהשמה האמורה כלן היא קרבן שלמים, יפ צב"ל אוחה שמה לצמות הוא וצניו וצני צניו כל אחד בראוי לו כולל וברי מדבריו וחייב מנכה דס"ל דהוא מלוב חובות, וכן הוא לעני"ד דעת הסמ"ג והטור

מועדים וזמנים חלק ד' סימן קיד' (23)

מצות שמחת יום טוב בזה"ו היא לאכול בשר ולשתות יין. וקיימא לן שצריך פת דוקא לילה ויום, ולכן אם שכה יעלה ויבוא בברכת המזון חתור. והרא"ש בפ"ו דברכות (סכ"ג) ביאר דחייב לאכול פת ביום טוב משום שמהו משום חלקהו וצניו לאכילה ועיקר אכילה הוא לחם, ומפרש במעדני יום טוב שם דאף שפת אינו משמח רק סעיד, היינו אם אוכל פת לבד, אבל כשאוכלו עם בשר אזי גם הפת משמח, ולכן כדי לקיים מצות שמחה חייבין לאכול לילה ויום פת עם בשר ויין.

וראיה לזה מרמזים פ"ב דתגינה (ח"י"ג) שכתב שדצאין די חובת שלמי שמה בגודלה ששחט ערב פסח, ואף שלמחרת נפסל בלינה, ע"כ שאוכל בלילה דוקא, ומשמע שדצא המ"ע באכילת האי קרבן לבד, ואף שאין מצות שמחה בלילה הראשון, מ"מ אם אוכל בלילה הראשון קיים בזה המ"ע דשמחה די בכך, ונראה דהוא הדין בזמן הזה, שדצאין מה"ת בסעודה חזרה חשובה, ורק מדרבנן בעינן שתי סעודות חשובות וכמ"ש ב).

ונתעוררתי בזה שיש מקומות שבלי ל שבעות אוכלים פת עם מאכלי חלב, ואינם אוכלים בשר כלל בלילה, וחוששני שמבטלין בזה מ"ע דשמחה, שחייבה ונראה דחז"ן לאכול פת לילה ויום הוא רק מדרבנן דתיקנו לקיים מצות שמחה פעמיים, אבל מז"ת סגי לקיים מצות שמחה בסעודה אחת בלבד, וכן בשלמי שמחה שזהו עיקר המ"ע בזמן הבית, נראה דסגי בפעם אחת לבד.

ולעיקר הדין דליל יום טוב כשאין אוכלים סעודת בשר אלא מאכלי חלב וכמ"ש, נראה דלגבי החיוב דרבנן לאכול בי סעודת מהני גם אם אוכל סעודה חשובה של דגים עם מיני מטעמים שמשמחין ואין צריך בשר דוקא, אבל העיקר הוא שצריך גם בלילה סעודה המשמחת שזהו עיקר מצות היום כמ"ש, וכך גם הוא כבוד החג שפי שישמח בסעודה חשובה ובשר גם בלילה, וראוי לבריאם לקיים המצוה כן וא"ש שפי וכמ"ש"ב.

תלמוד בבלי מסכת סוכה דף מח עמוד א (24A)

גמרא. מנא הני מילי? דתנו רבנן: והיית אר שמה לרבות לילי יום טוב האחרון. או אינו אלא יום טוב הראשון? כשהוא אומר אך - חלק. ומה ראית לרבות לילי יום טוב האחרון ולהוציא לילי יום טוב הראשון? מרבה אני לילי יום טוב האחרון - שיש שמחה לפניו, ומוציא אני לילי יום טוב הראשון שאין שמחה לפניו.

שפת אמת מסכת סוכה דף מח עמוד א (24B)

שם בגמ' לרבות לילי יו"ט האחרון. כל רש"י ד"ל דשאר הלילות א"צ קרא דימים אפי' לילות במשמע כמו גבי סוכה, והתוס' שם בפסחים כתבו דכיון דשמחתם דקרא קאי גם אלולב ולולב ימים ולא לילות לכך צריך קרא לרבות כל הלילות ג"כ ע"ש, ולפי"ד צ"ע דהא אפי' היבא דימים אף לילות בכלל מ"מ מנא לן לחייב לשמחה ביום ובלילה. הא בסוכה גופי' ק"ל דאין חיוב לאכול ב' סעודות ביום ובלילה אלא דהמצוה נוהגת ביום ובלילה. וכן בשמחה אין חיוב לשמחה כל היום רק לקיים בזה היום מצות שמחה והאיך מפורש בתורה שישמח ביום ובלילה. אלא דהלילות הם בכלל הימים. אבל שמחה חזא סגי. רק דאיכא נ"מ איפכא דאי לילות בכלל מ"מ המצוה בשמחת לילה וא"צ לשמחה שוב ביום ולכן ה' אפשר לפע"ד לפרש כן הסוגיא דלרבות לילי יו"ט היינו דיוצאין בשמחת הלילה. ... ובדרך זה ה' מיושב שיטת הרמב"ם שלא הביא כלל הדין דליל שמיי וגם בשאר רגלים לא הביא דחייב בשמחה בלילה, ואדרבה מלשון בה' יו"ט משמע דאכולי ביום בשחרית ואחר המנחה עד הלילה משמע דבלילה אין חיוב בשמחה. ולמ"ש א"ש דס"ל דלעולם אין חיוב אלא לקיים שמחה בכל יום ובין שיקיימנה ביום או בלילה יוצא כ"ל. אכן דעת רש"י ותוס' אינו כן ולשיטתם צ"ע גם בפסח ובעצרת אם איכא ג"כ חיוב בלילות.